

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

THE SYSTEM OF SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF A POLICE OFFICER

Дяченко О., ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Автором проведено дослідження системи суб'єктів адміністративно-правового захисту прав поліцейського. Розглянуто роль та функції різних суб'єктів, які містять захист прав поліцейських у контексті адміністративного права. Дослідження зосереджено на ролях поліції, адміністративних органів, судів та інших суб'єктів у забезпеченні прав та волі поліцейського, їх захисту від незаконних дій та процедур.

Дослідження розглядає роль різних суб'єктів у системі адміністративно-правового захисту прав поліцейського. Ці суб'єкти включають законодавчу владу, яка формулює нормативні акти, що регулюють діяльність поліції, та забезпечує правову базу для захисту їхніх прав. Важливу роль відіграють також судова система та правоохоронні органи, які встановлюють стандарти та містять контроль за дотриманням прав поліцейських.

Автором запропоновано класифікувати систему суб'єктів адміністративно-правового захисту прав поліцейського по принципу розподілу на міжнародні, державні та недержавні (громадські) інституції.

До державних суб'єктів захисту прав поліцейського віднесено: Верховну раду України, Кабінет міністрів України, МВС, Національну поліцію України, Міністерство соціальної політики та Пенсійний фонд, а також систему національних судів. Всеукраїнська професійна спілка Міністерства внутрішніх справ України та її регіональні підрозділи, а також громадські формування, діяльністю яких є захист прав поліцейських, віднесені до недержавних (громадських) інституцій по захисту прав поліцейських.

Окремо автором розглянуто Європейський суд з захисту прав людини як міжнародний суб'єкт, до якого має право звернутися поліцейський для відновлення порушеного права.

Резюмована потреба в негайних змінах та реформуваннях профспілкових організаціях у сфері МВС, Національної поліції та законодавчих органах, що регулюють діяльність цих профспілок. Діяльність класичних профспілкових організацій при органах поліції, у порівнянні не відповідають сучасності та вимогам сьогодення. Необхідне створення нових незалежних профспілок, їх активний розвиток, та, як наслідок, підвищений стандарт захисту прав та законних інтересів поліцейських.

Ключові слова: профспілкове об'єднання, поліція, поліцейський, умови праці, система захисту, права та свободи.

The author conducted a study of the system of subjects of administrative and legal protection of the rights of a police officer. The role and functions of various subjects, which include the protection of the rights of police officers in the context of administrative law, are considered. The research focuses on the roles of the police, administrative bodies, courts and other subjects in ensuring the rights and will of the police officer, their protection against illegal actions and procedures.

The study examines the role of various subjects in the system of administrative and legal protection of the police officer's rights. These actors include the legislature, which formulates regulations governing police activities and provides a legal framework for the protection of their rights. An important role is also played by the judicial system and law enforcement agencies, which set standards and include monitoring of compliance with the rights of police officers.

The author proposed to classify the system of subjects of administrative and legal protection of the police officer's rights according to the principle of division into international, state and non-state (public) institutions.

State entities protecting police officers' rights include: the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs, the National Police of Ukraine, the Ministry of Social Policy and the Pension Fund, as well as the system of national courts. The All-Ukrainian Professional Union of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and its regional divisions, as well as public formations whose activity is the protection of the rights of police officers, are classified as non-state (public) institutions for the protection of the rights of police officers.

Separately, the author considered the European Court for the Protection of Human Rights as an international entity to which a police officer has the right to apply for the restoration of a violated right.

The need for immediate changes and reforms of trade union organizations in the sphere of the Ministry of Internal Affairs, the National Police and legislative bodies regulating the activities of these trade unions is summarized. The activities of classical trade union organizations under the police bodies, in comparison, do not meet the modernity and requirements of today. It is necessary to create new independent trade unions, their active development, and, as a result, a higher standard of protection of the rights and legitimate interests of police officers.

Key words: trade union, police, policeman, working conditions, protection system, rights and freedoms.

Постановка проблеми. Проблема захисту прав і свобод актуальна для всіх верств населення та соціальних груп. Проте часто виникають ситуації коли захисту потребують самі захисники. Поліцейські, які постійно перебувають в зоні посиленої соціальної уваги. Відтак питання вибудовування стійкої діючої системи адміністративно-правового захисту прав поліцейського є актуальною та надважливою в сучасних умовах.

Стан дослідження. Забезпечення прав та законних інтересів працівників поліції базується на наукових дослідженнях вітчизняних та іноземних вчених, присвячених питанням правового статусу працівників. Так, В. Швець, у своєму дослідженні здійснив систематизацію методологічних підходів та розглянув особистість правоохоронця в умовах трансформації соціальних процесів, М. Палій розкрив аксіологічний вимір правоохоронної діяльності як об'єкта філософсько-правового дослідження, С. І. Субота

дослідив теоретико-правові характеристики взаємодії нової української поліції із громадянським суспільством, І. Погрібний у своїй публікації розкривають зміст моделі ціннісних орієнтацій працівника поліції, Н. Вапнярчук розкрив соціальний захист працівників поліції. Проте, ціленаправленого дослідження питання системи суб'єктів адміністративно-правового захисту прав поліцейського не проводилося.

Метою статті є комплексне дослідження системи суб'єктів адміністративно-правового захисту прав поліцейського та вироблення пропозицій щодо її оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Правовий захист поліцейського досить багатоаспектний і включає в себе складові різного характеру (наприклад, грошові виплати, надбавки, звільнення, медичне забезпечення тощо). З огляду на це, зазначимо, що здійснювати та аналізуватимемо суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав

та законних інтересів працівників поліції через призму всіх елементів, складових правового захисту.

Загалом, суб'єктів адміністративно-правового захисту прав поліцейського в нашому дослідженні ми спробуємо систематизувати органи по принципу розподілу на міжнародні, державні та недержавні (громадські) інституції.

Відповідно до статті 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Парламент може ухвалювати законодавчі акти виключно на розвиток конституційних приписів, конкретизуючи та деталізуючи їх. Це означає, що Верховна Рада України, запроваджуючи законодавче регулювання, не може допускати доволіного їх застосування [1; 2].

Отже, як єдиний законодавчий орган влади, Верховна Рада України має велике значення і вагу в сфері правового захисту поліцейських. Адже парламент формує законодавчу базу для забезпечення захисту прав та інтересів поліцейських, які виконують важливі для всієї держави завдання та функції. Також окрім того, що Верховна Рада України виконує функцію нормативного закріплення сфери захисту прав та інтересів поліцейських, вона ще й формує на законодавчому рівні систему, яка повинна забезпечувати ці права та інтереси, в тому числі і здійснює функцію парламентського контролю.

Кабінету Міністрів України так як він знаходиться на найвищій ланці органів виконавчої гілки влади, тобто є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Так п. 2 та п. 3 ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» містить завдання Кабінету Міністрів України серед яких до захисту прав поліцейських належить: вжиття заходів до забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і гармонійного розвитку особистості; забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної і податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування [3].

Окрім даного положення, на сьогодні, в межах національного законодавства діє ще нормативно-правове законодавство, що спрямоване на забезпечення та покращення правовий захист поліцейського, зокрема це Постанова Кабінету Міністрів України № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції», від 11.11.2015 року [4], Постанова Кабінету Міністрів України № 290 «Про затвердження Положення про порядок виплати компенсаційних сум військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським, які стали особами з інвалідністю, членам сімей військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських, які загинули під час виконання обов'язків військової служби, служби в органах внутрішніх справ, Національній поліції у складі національного контингенту чи національного персоналу, а також в інших окремих випадках» від 05.05.1994 року (зі змінами 18.11.2020) [5], Постанова Кабінету Міністрів України № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28.02.2022 року [6] та багато інших нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється забезпечення правового захисту поліцейських.

Отже, Кабінет Міністрів України виконує важливу роль в сфері соціального захисту населення та поліцейських зокрема. Згідно чинного законодавства саме КМУ є спеціально уповноваженим органом державної виконавчої влади щодо вжиття заходів забезпечення прав і свобод людини та громадянина, шляхом забезпечення проведення політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я тощо.

Одним із ключових суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав та законних інтересів

поліцейських є Міністерство внутрішніх справ України. Відповідно до п. п. 31–33 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою КМУ від 28.10.2015 року № 878, Міністерство внутрішніх справ України взаємодіє в межах повноважень, передбачених законом, з органами державної влади з питань соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників МВС, військовослужбовців Національної гвардії та членів їх сімей, а також працівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр; вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до забезпечення правового і соціального захисту працівників МВС, військовослужбовців та працівників Національної гвардії, пенсіонерів із числа військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, членів їх сімей, розробляє пропозиції із зазначених питань і вносить їх на розгляд відповідних органів; утворює комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни [7].

Зокрема, це наказ МВС № 260 «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських» від 06.04.2016 року [8], наказ МВС № 4 «Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського» від 11.01.2016 [9].

З огляду на вищезазначене, ми вбачаємо, важливу роль Міністерства внутрішніх справ України в забезпеченні захисту поліцейських, оскільки саме до завдань і повноважень роль Міністерства внутрішніх справ України належить забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, заходів до забезпечення правового і соціального захисту працівників МВС, пенсіонерів, членів сімей поліцейських, а також розробляє пропозиції щодо покращення зазначених питань.

Наступним суб'єктом адміністративно-правового забезпечення захисту прав та законних інтересів поліцейських є Міністерство соціальної політики. Згідно чинного законодавства, Міністерство соціальної політики України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, надання гуманітарної допомоги [10].

Згідно п.3 Положення про Міністерство соціальної політики України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423, завданням Міністерства соціальної політики України (які стосуються захисту прав поліцейських) відносяться: забезпечення формування та реалізація державної політики: у сфері соціальної політики [10].

Національна поліція України, як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення прав та законних інтересів працівників поліції відіграє важливу роль в захисті прав поліцейських. Згідно з нормами ч.10 ст.62 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків [11].

Вказані положення відображають саме нормативний аспект захисту поліцейських прав, у свою чергу ніяким чином не гарантують їхнє інституційне забезпечення, у тому числі і порядок реалізації [12, с. 12].

Також питання захисту поліцейського розглядається в 9 розділі Закону України «Про Національну поліцію» – «Соціальний захист поліцейських», а саме: службовий час і час відпочинку поліцейських (ст. 91), відпустки поліцейських (ст. 92), обчислення тривалості відпусток поліцейських (ст. 93), грошове забезпечення поліцейських (ст. 94), медичне забезпечення поліцейських (ст. 95), житлове забезпечення поліцейських (ст. 96), одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті) чи втрати пра-

цездатності поліцейського (ст. 97), особи, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги (ст. 98), розміри одноразової грошової допомоги (ст. 99), призначення одноразової грошової допомоги (ст. 100), підстави, за яких призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються (ст. 101), пенсійне забезпечення поліцейських (ст. 102), навчання дітей поліцейських (ст. 103) [11]. Ще одним важливим аспектом в Законі України «Про Національну поліцію», щодо захисту поліцейських є норми, що регулюють сферу захисту поліцейських інтересів, а саме ст. 104 Закону (захист прав та законних інтересів працівників поліції).

В положеннях ст. 104 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що для захисту своїх прав та законних інтересів працівники поліції можуть утворювати професійні об'єднання та професійні спілки відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [13].

Отже, Національна поліція посідає важливе місце серед суб'єктів у сфері захисту прав та інтересів поліцейських, адже від виконання приписів самого закону керівниками органів та підрозділів, а також уповноваженими посадовими особами залежить повноцінний захист прав та інтересів самих працівників поліції.

Наступним суб'єктом адміністративно-правового забезпечення прав та законних інтересів працівників поліції є Пенсійний фонд України. Основним нормативно-правовим актом, що регулює його діяльність є Положення про Пенсійний фонд України [22].

Суди. Судова система є одним із найважливіших суб'єктів в сфері захисту прав поліцейських. Судовий захист прав та інтересів атестованих співробітників поліції є важливим видом державного захисту.

Відповідно 55 статті Конституції України кожний громадянин має право оскаржити в суді будь яке рішення, дію чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [14].

Саме такою міжнародною судовою установою, до якої може звернутись поліцейський за захистом свої порушених порав та інтересів є Європейський суд з прав людини [15].

Європейський суд відіграє важливу роль у захисті прав людини в Україні, в тому числі і поліцейських. Сама Конвенція являє собою міжнародний договір, згідно з яким країни – члени Ради Європи зобов'язались гарантувати деякі основоположні права людини всім особам, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Важливою функцією Європейського суду з прав людини є забезпечення неухильне дотримання і виконання норм конвенції державами-учасниками. Суд стає на захист тільки тих прав, що прописані у Конвенції і протоколах до неї [16].

Окрім цього, суди України у своїй практиці застосовують практику рішень Європейського суду з прав людини.

Згідно ч. 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [11].

Так, стаття 104 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» зазначає, що, для захисту своїх прав та законних інтересів, працівники поліції можуть утворювати професійні об'єднання та професійні спілки. Також ч. 11 ст. 62 цього ж Закону зазначає, що в органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть

утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається [17].

Роль профспілок у сфері захисту прав поліцейських на сьогодні недооцінена. Вони відіграють значну роль, як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення прав та законних інтересів працівників поліції.

Перевагою профспілки, насамперед, є її незалежність. Так, згідно статті 12 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» професійні спілки, їх об'єднання у своїй діяльності незалежні від державних органів та органів місцевого самоврядування, роботодавців, інших громадських організацій, політичних партій, їм не підвзвітні і не підконтрольні. Профспілки самостійно організують свою діяльність, проводять збори, конференції, з'їзди, засідання утворених ними органів, інші заходи, які не суперечать законодавству. Також забороняється втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, роботодавців, їх об'єднань у статутну діяльність профспілок, їх організацій та об'єднань [17].

Перевагою профспілок є їх незалежність від роботодавця. Проте, більшість поліцейських профспілок які існують на сьогодні, які створені ще з моменту незалежності держави в якомусь сенсі «атрофувалися». Голови та представники такої профспілки міцно «засіли» в кабінетах міністерства, управлінь та інших територіальних управлінь та, отримуючи внески від поліцейських.

Наприклад, яскравим представником застарілої профспілкової організації є Всеукраїнська професійна спілка Міністерства внутрішніх справ України, яка є всеукраїнською добровільною неприбутковою громадською організацією, створеною за територіальною та галузевою ознаками, та об'єднує державних службовців, працівників апарату Міністерства, територіальних органів, закладів, установ, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України з метою представництва, реалізації та захисту їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів [18]. Не зважаючи на те, що дана профспілка є незалежною, в просторах інтернету немає жодної публічної інформації про результати такої роботи взагалі.

Як зазначає О. Клипа, діяльність профспілки спрямована на сучасному етапі профспілкові організації, зокрема й профспілкові організації працівників поліції, практично не мають розвитку, не здійснюють активної діяльності та не відповідають вимогам часу, у зв'язку з цим авторитет організації падає разом з довірою з боку працівників [19, с. 122–4].

Хоча тут мова йде не про всі профспілки. Однією із таких незалежних профспілок, що ефективно здійснює захист прав та інтересів поліцейських на території України є первинна професійна спілка «Правозахисники країни», яка як зазначено в їхньому Статуті, створена відповідно до протоколу установчих зборів засновників, які відбулися 15.02.2014 році у місті Дніпропетровську [20, с. 2].

Висновок. Тому на сьогодні є потреба в негайних змінах та реформуваннях профспілкових організацій в сфері МВС, Національної поліції та законодавчих органах, що регулюють діяльність цих профспілок. Діяльність класичних профспілкових організацій при органах поліції, у порівнянні не відповідають сучасності та вимогам сьогодення. Необхідне створення нових незалежних профспілок, їх активний розвиток, та, як наслідок, підвищений стандарт захисту прав та законних інтересів поліцейських.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками). Офіційний вебсайт Конституційного суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/38-podil-vlady-na-zakonodavchuyukonapavchu-sudovu>.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. Ст. 222.

4. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції Постанова Кабінету Міністрів України; Схема від 11.11.2015 № 988 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 290 «Про затвердження Положення про порядок виплати компенсаційних сум військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським, які стали особами з інвалідністю, членам сімей військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських, які загинули під час виконання обов'язків військової служби, служби в органах внутрішніх справ, Національній поліції у складі національного контингенту чи національного персоналу, а також в інших окремих випадках» від 05.05.1994 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#Text>
6. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>
7. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>
8. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських МВС України; від 06.04.2016 № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського : наказ МВС України від 11.01.2016 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п>.
11. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580– VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
12. X. Солнцева. Адміністративно-правовий захист прав поліцейського в Україні. *Krakowskie Studia Małopolskie* 2021, № 4 (32) С. 1–18 URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/32/ksm3201.pdf>
13. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п>
14. Офіційний сайт ЄСПЛ. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf
15. Роль ЄСПЛ у забезпеченні належного та ефективного механізму захисту прав людини в Україні. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rol-espl-u-zabezpechenni-nalezhnogo-ta-efektivnogo-mehanizmu-zahistu-prav-lyudini-v-ukrayini.html>
16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#o138>
17. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV/ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
18. Статут Всеукраїнської професійної спілки Міністерства Внутрішніх справ України : Протокол Установчого з'їзду Всеукраїнської 190 професійної спілки Міністерства внутрішніх справ України №1 від 06 жовтня 2017 року
19. Клипа О. П. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Сумський державний університет. Суми.2021. 212с.
20. Статут первинної професійної спілки «Правозахисники країни» (нова редакція). Дніпро. 2017. С.15. URL: https://www.diac.org.ua/images/info/statut_ppc.pdf
21. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п>